

Riigikogu õiguskomisjon

26.02.2025

Eesti Arstide Liidu arvamus kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 560 SE kohta (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus)

Eesti Arstide Liit ei nõustu eelnõu punktiga 25, millega lisatakse kriminaalmenetluse seadustiku (KrMs) paragrahvi 72 lõige 3¹ järgmises sõnastuses: „Tervishoiutöötajal ei ole õigust käesoleva paragrahvi lõike 1 punkti 3 alusel keelduda ütluste andmisest selle isiku terviseseisundi kohta, kes väidab, et ei saa tervise tõttu kohtuistungil osaleda.“

Seletuskirja järgi seostub muudatus tihti menetluse venitamisel kasutust leidva võttega, kus menetluse edasilükkamiseks saadakse arstitõend, mille kohaselt süüdistatav justkui on väga kehva tervise juures ega saa istungil osaleda.

Tervise- ja tööministri 26.01.2016 määrusega nr 5 on kehtestatud „Menetlustoimingule väljakutsutud isiku või tema lähedase ilmumata jätmisel terviseseisundist tingitud põhjendatud takistuse kohta menetlejale esitatava tõendi vorm ja väljaandmise kord“ <https://www.riigiteataja.ee/akt/127012016011> Nimetatud määruse seletuskirja järgi oli määruse eesmärgiks muuta kehtivat tõendite väljastamise süsteemi selliselt, et menetlus kiireneks ning pere- ja raviarstid ei peaks võtma endale eksperdi rolli patsiendi seisundi hindamisel. Määrusega sätestatakse, et arst väljastab terviseseisundit kirjeldavad dokumendid. Seletuskiri selgitab, et lõpliku otsuse teeb kohtunik või muu menetleja, küsides vajadusel korral Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi (EKEI) kohtuarstilt nõu.

Seega kehtiv regulatsioon ei nõua arstilt otsust, kas isik on tema terviseseisundit arvestades võimeline menetlustoimingul osalema või mitte. Arst väljastab vaid määruse § 1 lg 2 märgitud dokumendi isiku terviseseisundi kohta. Kindlasti peavad tervishoiutöötajad täitma tervishoiuteenuse dokumenteerimise nõudeid.

Arstide Liit on varem korduvalt esitanud oma seisukoha kohtule esitatavate tervisetõendite kohta, mis ei ole muutunud: raviarst ei saa oma patsiendi suhtes olla eksperdi rollis, kuna see on vastuolus arstieetikaga. Eesti arstieetika koodeksi III peatükk punkti 5 järgi ei saa raviarst olla eksperdikas oma patsienti puudutavas kohtuarstlikus, töövõime- või muus ekspertiisis.

Samuti oleme teinud ettepaneku rakendada kohtuistungil osalemise võime hindamiseks arst-eksperte. Peame jätkuvalt optimaalseks lahendust, et kohus võib sõlmida lepingu arstidega, kes oleksid selles küsimuses eksperdi rollis. Kui isik põhjendab kohtusse mitteilmumist haigusega, annab arst-ekspert hinnangu, kas terviseseisund takistab konkreetsel isikul kohtuistungil osalemist või mitte. Eraldi kriteeriume selleks välja töötada ei ole vaja, arst kasutab oma teadmisi ja oskusi eksperdina samamoodi kui ravitöös.

Eelnõu järgi lisatakse KrMs paragrahvi 72 lõige 3¹ järgmises sõnastuses: „Tervishoiutöötajal ei ole õigust käesoleva paragrahvi lõike 1 punkti 3 alusel keelduda ütluste andmisest selle isiku terviseseisundi kohta, kes väidab, et ei saa tervise tõttu kohtuistungil osaleda.“

Jääme oma varem korduvalt väljendatud seisukoha juurde, et selline säte on teravas vastuolus arstieetikaga ühe olulisema aluspõhimõttega kaitsta patsiendisaladust. Eesti arstieetika koodeksi I peatüki punkti 3 järgi on arsti kohus hoida kutsesaladust nii patsiendi eluajal kui pärast tema surma. Kutsesaladusega kaitstud teabe avaldamine võib kõne alla tulla eelkõige ohu korral teistele inimestele. Kui arstile pannakse kohustus anda ütlusi oma patsiendi terviseseisundi kohta, kahjustab see tõsiselt arsti ja patsiendi vahelist usaldust ning arsti professionaalset autonoomiat.

Eelnõu järgi täiendatakse KrMs sõnastuses, mille järgi tervishoiutöötaja ei saa patsiendi terviseseisundi kohta ütluste andmisest keelduda. Kuna ei ole täpsustatud, milliste andmete kohta avaldamiskohustus kehtib, siis tekib menetlejal õigus küsitleda tervishoiutöötajat isiku terviseseisundi kohta väga laias ulatuses, st mitte ainult konkreetsel istungil osalemist takistava haigestumisega seoses, vaid sisuliselt tema tervisliku seisundi ja haiguste kohta tervikuna. Terviseandmed on delikaatsed isikuandmed, mida võiks nii suures ulatuses avalikustada üksnes erandjuhtudel. Samuti ei tohiks isiku terviseandmeid avaldada avalikul kohtuistungil.

Riigikohus on analüüsinud patsiendiandmete avaldamise lubatavust kohtuasjas nr 1-20-5071 (lahendi punktid 20-31) ja leidnud samuti, et tervishoiutöötaja on kohustatud kutsesaladust hoidma. Riigikohus rõhutab, et patsiendi terviseandmeid võib avaldada ainult erandjuhtudel, kui see on vältimatult vajalik tõsise kahju ärahoidmiseks. Samuti märgitakse lahendis, et igal üksikjuhul peab olema selgelt määratletud ning patsiendile selgitatud, millistele adressaatidele ning millises ulatuses tema andmeid avaldada soovitakse, patsiendi nõusolek peab olema vabatahtlik, konkreetne, teadlik ning üheselt mõistetav. <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=1-20-5071/72>

Küsitav on, kas istungilt puudunud isikule haigestumise kohta tõendi andnud tervishoiutöötajat saab tunnistajana üle kuulata. KrMS § 66 lg 1 kohaselt saab kriminaalmenetluses tunnistajana üle kuulata isiku, kes võib teada tõendamiseseme asjaolusid, milleks KrMS § 62 järgi on kuriteo toimepanemise aeg, koht ja viis ning muud kuriteo tehilolud; kuriteokoosseis; kuriteo toimepannud isiku süü; kuriteo toimepannud isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud. Leiame, et see, kas kohtuistungile mitteilmunud isikul esines terviseseisundist tingitud põhjendatud takistus või mitte, ei ole tõendamiseseme asjaoluks ning seetõttu ei saa lugeda põhjendatuks tervishoiutöötaja tunnistajana ülekuulamist küsimuses, kas isiku tervis võimaldab tal kohtuistungil osaleda. Juhul, kui tervishoiutöötaja tunnistajana ülekuulamise eesmärgiks on hinnata, kas ta on väljastanud tõendi põhjendatult või on tegemist fiktiivse tõendiga, st tervishoiutöötaja enda käitumist võib kvalifitseerida süüteona, tekib tal õigus keelduda ütluste andmisest tulenevalt KrMS § 71 lg 2 p 1, mille kohaselt tunnistaja võib keelduda ütluste andmisest, kui ütlused võivad kuriteo või väärteo toimepanemises süüstada teda ennast.

Teeme ettepaneku jätta eelnõust välja punkt 25, millega lisatakse KrMs paragrahvi 72 lõige 3¹ järgmises sõnastuses: „Tervishoiutöötajal ei ole õigust käesoleva paragrahvi lõike 1 punkti 3 alusel keelduda ütluste andmisest selle isiku terviseseisundi kohta, kes väidab, et ei saa tervise tõttu kohtuistungil osaleda.“

Lugupidamisega

allkirjastatud digitaalselt

Katrin Rehema
Eesti Arstide Liidu tegevjuht